

BELGISCHE SENAAT

VERGADERING VAN 30 APRIL 1929

Verslag uit naam der Commissie van Kunsten en Wetenschappen, belast met het onderzoek van het Wetsontwerp op het toekennen der academische graden en het programma der universitaire examens.

(Zie de n^{rs} 145 (zitting 1924-1925), 102 (zitting 1927-1928), de amendementen I tot XI, n^r 192 (zitting 1928-1929), de amendementen I en II en de Handelingen van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, vergaderingen van 16, 23, 30 Mei, 6 Juni 1928, 27 Maart en 17 April 1929; de n^{rs} 97 (zitting 1923-1924), 27, 56, 57, 59, 61, 62 (zitting 1924-1925) en de Handelingen van den Senaat, vergaderingen van 27, 28, 29 Januari, 4 en 5 Februari 1925.)

Aanwezig : de heeren DERBAIX, voorzitter; Ridder BEHAGHEL DE BUEREN, Baron DE MOFFARTS, DE NAUW, MATAGNE, Mevr. SPAAK, de heeren VAN ROOSBROECK, VINCK en VAN OVERBERGH, verslaggever.

MEVROUW, MIJNE HEEREN,

De geschiedenis van het door de Kamer goedgekeurde en aan den Senaat opnieuw overgemaakte wetsontwerp ligt besloten tusschen de volgende data : Op 26 Februari 1924, werd het ontwerp door de Regeering in den Senaat ter tafel gelegd. Na langdurige besprekingen, keurt de Hooge Vergadering het goed op 5 Februari 1925 bij eenparigheid der aanwezige leden. De afdelingen van de Kamer onderzoeken het op 19 Februari. Daarop volgt een lange slaap van drie jaar. De Kamer bespreekt het ontwerp in Mei, Juni 1928 en in Maart-April 1929. Op 17 April keurt zij het goed en maakt het aan den Senaat over op 27 April.

Op 26 April dringt de Regeering bij den Senaat aan opdat deze het ontwerp ongewijzigd zou aannemen vóór het einde van de zitting. Zij voert aan dat de amendementen van de Kamer enkel geringe wijzigingen toebrengen en de grondslagen van het door den Senaat

in 1925 goedgekeurde ontwerp eerbiedigen.

De Commissie van kunsten en wetenschappen vergadert bij hoogdringendheid op 30 April. Zij stond tegenover de 93 amendementen door de Kamer aangenomen.

ONDERZOEK VAN DE AMEDEMEMENTEN DER KAMER.

1. — Uit het onderzoek blijkt dat bijna al deze amendementen slechts betrekking hebben op vraagstukken van betrekkelijk weinig belang. De meeste dezer amendementen bestaan in wijzigingen van een of twee leergangen in verschillende programma's : hetgeen geenszins den aard der geamendeerde programma's noch het stelsel wijzigt. Uwe Commissie geeft grif toe dat bijna altijd de voorgestelde wijzigingen verbeteringen zijn. Het is billijk hulde te brengen aan den verduldigen en hardnekkigen arbeid der specialisten

die in de Kamer hun verdoken doch verdienstvol werk ten slotte door hun collega's hebben zien goedkeuren.

Onder de wijzigingen aldus aan de programma's toegebracht zijn er twee betreffende de rechten waarop de aandacht dient gevestigd. De leergang (inleiding tot de geschiedenis van het burgerlijk recht) wordt overgebracht van het doctoraat naar de candidatuur in wijsbegeerte en letteren voorbereidend tot het doctoraat in de rechten. Bovendien wordt de leergang (wijsbegeerte van het recht) die de Senaat rangschikte onder de verplichte vakken, een vrij te kiezen vak.

In de huidige omstandigheden blijkt het niet noodzakelijk over deze voorwerpen noch over andere dergelijke een bijzondere bespreking te voeren omdat, zoo daaruit bezwaren voortvloeien, artikel 21 van het ontwerp voortaan aan den Koning toelaat deze bijzonderheden van het programma te wijzigen.

II. — Onder de meer belangrijke amendementen zijn er vijf waarop wij de aandacht van den Senaat moeten vestigen.

1. In het eerste artikel voegt de Kamer bij de academische graden dien van *burgerlijk ingenieur der textielnijverheid*. Na de besprekingen van de Kamer te hebben uitgeplozen, stellen wij aan den Senaat voor zich bij het amendement aan te sluiten.

De voorstanders van de rechten van den landbouw leggen het eerste artikel van de wet ten laste dat het den graad van landbouwingenieur en dien van doctor in de veeartsenijkunde niet vermeldt.

Op te merken valt dat de diploma's van landbouwingenieur en van doctor in de veeartsenijkunde wettelijke graden zijn zoowel als de wettelijke academische graden, vermits de eerste steunt op de wet van 15 November 1919 en de tweede op die van 4 April 1890, gewijzigd bij de wetten van 28 Mei 1906 en van 23 Mei 1924.

De graad van *doctor in de veeartsenijkunde* is dus een wettelijke graad, die in den Staat juist dezelfde positie bekleedt als het diploma van doctor in de genees-, heel- en verloskunde: beiden zijn dus erkend en staan op denzelfden voet. Zoo de landbouwers meenen dat hun welbegrepen belang de gelijkstelling vergt van de veeartsenijsschool met een universiteit, dan kunnen zij in dien zin een afzonderlijk wetsvoorstel indienen.

Voor den graad van landbouwingenieur geldt dezelfde oplossing. Hier evenwel is er een verschil dat iedereen erkent. De wet van 15 November 1919 luidt niet zooals de wet op de academische graden; zij bepaalt niet duidelijk — en laat dit aan koninklijke besluiten over — wat de voorwaarden van toelating, de duur van de studiën, de programma's, enz. zijn.

Zoo dit stelsel, zegt men, kon volstaan in 1919, op het oogenblik dat het hooger landbouwonderwijs zijn weg zocht, thans, na tien jaar ervaring, verzet er zich niets meer tegen dat het stelsel der academische graden worde toegepast op de wettelijke graden der landbouwingenieurs.

Daartegen heeft uwe Commissie niet het minste bezwaar. Doch het past aan het Departement van Landbouw het initiatief dezer nieuwe wet te nemen die aan rechtmatige en billijke eischen zou beantwoorden. Het is rechtvaardig dat de landbouw, op elk wettelijke gebied, op denzelfden voet worde geplaatst als de overige nijverheidstakken.

Het is billijk dat de diploma's der landbouwingenieurs zooveel waard wezen als de wettelijke diploma's der ingenieurs bij de nijverheid, zoowel ten onzent als in het buitenland.

Zoo, in den loop van den aanstaanden zittingsduur, de Regeering geen voldoening schonk aan dezen rechtmatigen wensch, dan zou het Parlementair initiatief zijn recht moeten uitoefenen en een afzonderlijke wet voorstellen in volledige harmonie met de algemeene wet die wij den Senaat verzoeken goed te keuren.

2. Aan artikel 4 heeft de Kamer het volgende lid toegevoegd :

*« De commissies zullen rekening houden met de geschiktheid der examinandi tot zelfstandig werken, inzonderheid bij de examens voor den graad van licentiaat van doctor en van geaggregeerde van het hoo-
ger onderwijs ».*

Volgens den verslaggever, den heer Van Dievoet, heeft deze bepaling ten doel den aard van de nieuwe inrichting der academische graden beter te doen uitkomen. Zij duidt den geest aan die de examinatoren moet bezielen. Zij is een zedelijke sanctie van de verplichting aan de examinandi opgelegd deel te nemen aan de oefeningen van een laboratorium. Wij sluiten ons volgaarne bij dit amendement aan.

3. Bij artikel 17, waarbij een eenige candidatuur wordt ingevoerd voor al de graden van burgerlijk ingenieur omdat het wenschelijk is dat de studies van den ingenieur zoo laat mogelijk worden gespecialiseerd, heeft de Kamer het volgende amendement aangenomen :

« Voor de aspiranten tot den graad van burgerlijk scheikundig ingenieur of van burgerlijk metaalkundig ingenieur, mag de universiteit of de daarmede gelijkgestelde inrichting evenwel een gedeelte der vakken, voorzien in de n^{rs} 1 tot 5, vervangen door aanvullingen van scheikunde ».

Dit amendement beantwoordt aan het ons inziens gewettigd verlangen van zekere hoogeschoolen die beweren dat het niet mogelijk is schei- of metaalkundige ingenieurs te vormen zonder het onderwijs der scheikunde in de candidatuur merkkelijk uit te breiden.

4. Artikel 23 stelt met de universiteiten gelijk de faculteit van wijsbegeerte en letteren van het Sint-Aloysiusgesticht te Brussel, de faculteiten van wijsbegeerte en van wetenschappen van het « Collège Notre Dame de la Paix » te Namen en de school voor mijnbouw en metallurgie te Bergen. (Technische faculteit van Henegouw).

Dit amendement van de Middenafdeeling van de Kamer vindt zijn oorsprong in een ontwerp van den heer C. Huysmans, toen hij Minister van Kunsten en Wetenschappen was. Wij zijn het daarmede eens.

5. Ten slotte in artikel 39 (vroeger 40) doet de Kamer het volgende lid wegvallen : « Niemand mag den titel van burgerlijk ingenieur voeren zoo hij geen diploma van burgerlijk ingenieur verworven heeft, afgeleverd hetzij door eene Belgische universiteit of eene daarmee gelijkgestelde school, hetzij door een examencommissie samengesteld door de Regeering overeenkomstig artikel 26 (vroeger 27). »

De bescherming die aldus wordt verleend aan den eenigen titel van burgerlijk ingenieur blijkt inderdaad vrij zonderling. Waarom de andere graden niet beschermd ? Doch de uitbreiding van die bescherming tot de overige graden raakt aan moeilijke vraagstukken die eene bijzondere studie vergen. Ten slotte schijnt het onontbeerlijk dat wanneer men deze graden zal beschermen, zou gedacht worden aan de bijzondere strafbepalingen die dienen getroffen tegen diegenen die een of anderen titel zouden dragen zonder daartoe gerechtigd te zijn. Om deze redenen leek het verkieslijk het voorstel betreffende de ingenieurs uit het ontwerp te lichten. Om het algemeene vraagstuk van de bescherming der academische graden te regelen, ligt er een wetsontwerp ter studie. De Regeering heeft den Raad voor wetgeving geraadpleegd die zijn advies reeds heeft doen kennen. Dit advies lost nog niet al de moeilijkheden op. Het Departement van Kunsten en Wetenschappen hoopt eerlang tot een uitslag te geraken.

Des te grager sluit de Commissie zich bij deze algemeene oplossing van het vraagstuk aan, daar aldus het Parlement zal beschikken over een middel om eventueel voldoening te schenken : 1° aan de houders van andere wettelijke diploma's, zooals die van landbouw-

ingenieur en die van doctor in de vee-artsenijkunde, vraagstuk waarin sommige landbouwkringen levendig belang stellen; 2° aan de houders van wetenschappelijke universitaire diploma's; 3° aan de houders van die diploma's die nog niet wettelijk zijn, al die van nijverheidsingenieur en handelsingenieur, die behooren tot de bevoegdheid van den Minister van Nijverheid en Arbeid. Om het vraagstuk van de bescherming der graden in zijn geheel op te lossen, is de samenwerking noodig van de Departementen van Kunsten en Wetenschappen, van Landbouw en van Nijverheid en Arbeid.

III. — Het ontwerp van de Kamer brengt ook enkele wijzigingen in titel III, betreffende de *overgangsbepalingen*.

1. Deze wijzigingen voorgesteld door het Beheer zullen de toepassing der wet vergemakkelijken en tevens de rechten vrijwaren van de studenten die hunne studiën hebben aangevat onder het huidige stelsel.

2. De Senaat had den duur van het overgangstijdperk voor de tandheelkundigen bepaald op twee jaar. De Kamer brengt hem op vijf jaar. Bovendien, daar zij voorzag dat het moeilijk zou zijn de bij artikel 50 voorziene examens in te richten volgens het stelsel bepaald door het Koninklijk besluit van 21 Juli 1921, heeft zij aan de Regeering de zorg overgelaten de voorwaarden te regelen waarin zij moeten plaats hebben.

Artikel 15 van het ontwerp van den Senaat voorzagt dat de getuigschriften van proeftijd vereischt van de aspiranten-licentiaat in de tandheelkunde, moesten onderteekend worden door professoren eener universitaire kliniek. De Kamer heeft gemeend de aflevering van deze getuigschriften mogelijk te kunnen maken door tandheelkundige klinieken die niet bij de universiteiten zouden bestaan. Het ontwerp vergt evenwel dat bedoelde klinieken door een universiteit zouden aangenomen zijn.

3. Bij artikel 53 (vroeger 54) heeft de

Kamer beslist dat de wet verbindend zou zijn niet vanaf de opening van het aanstaande academisch jaar, zooals de Senaat gestemd had, doch van de opening van het *tweede academiejaar* dat volgt op den dag harer afkondiging. Deze wijziging werd aangevraagd door de universiteiten, om over den noodigen tijd te beschikken voor het treffen der maatregelen die geboden lijken. Een amendement van de Kamer voegt daar aan toe : *Zoo de omstandigheden het toelaten, zal de Koning evenwel mogen beslissen dat de hierboven bedoelde datum met een academiejaar zal vervroegd worden.*

IV. — Samen met zijn Commissie zal de Senaat van meening zijn dat, wegens deze verschillende amendementen de aanneming van het ontwerp niet hoeft te worden uitgesteld.

Zooals men heeft kunnen zien, kunnen deze amendementen worden aangenomen.

Zij wijzigen niets aan de algemeene economie van de hervorming die door den Senaat in 1925 werd voorbereid en goedgekeurd.

DE VOORDEELEN VAN HET ONTWERP.

Van een anderen kant biedt het stelsel van het wetsontwerp zulke voordeelen in vergelijking met het bestaande regiem, dat behoudens ernstige redenen — die overigens niet bestaan — de Senaat niet aarzelen mag dit stelsel zoo spoedig mogelijk aan het land op te leggen.

De voornaamste voordeelen kunnen als volgt worden samengevat :

1. Van den eenen kant worden door het ontwerp de programma's heringericht met de bestendige bekommering de algemeene kultuur te verstevigen. Te dien einde geeft het ontwerp aan de candidaturen een meer algemeen karakter, met, zooals de heer Nerinx zegde, van de studenten de kennis te vergen van al de grondbeginselen eener wetenschap alvorens hun toe te laten de studie

der beroepstechniek aan te vatten of zich te richten naar de uitsluitende beoefening hunner specialiteit.

2. Van den anderen kant wordt door het ontwerp, in de programma's der licentiaten en der doctoraten, de beroepsopleiding met het oog op een bepaalde loopbaan meer uitgebreid. Te dien einde kan de student voortaan zelve een deel van zijn examenprogramma kiezen, in de lijn van zijn bekwaamheid en zijn voorkeur. Behalve de verplichte vakken die onmisbaar voor het beroep zijn, moet de student daar enkele vakken bij kiezen in de groep der niet verplichte vakken.

3. Het ontwerp breidt tot al de programma's de verplichting van praktische oefeningen uit onder de verschillende vormen door de ervaring aangegeven : seminaries, praktische lessen, laboratoria, enz. Aldus zal niet alleen de praktische beroepsopleiding, doch ook de inwijding in het wetenschappelijk en persoonlijk werk worden bevorderd.

4. Het ontwerp brengt de programma's op het peil van de ontwikkeling der wetenschap.

5. Zoo de ervaring leert dat het wenschelijk is een of andere wijziging toe te brengen aan een der programma's, dan zal men niet telkens zijn toevlucht moeten nemen tot de Wetgevende Macht, zooals dit nu het geval is. De Uitvoerende Macht zal die wijzigingen kunnen toebrengen, op eensluidend en eensgezind advies van de universiteiten, de bevoeg-

de faculteiten gehoord. Doch het blijft verstaan dat voor de belangrijke hervormingen het Parlement alleen bevoegd is.

6 Het ontwerp verhoogt het aantal academische graden. Thans telt men vijftien wettelijke graden. Het ontwerp stelt er vijf en twintig in en schaft er vijf af.

Voor de ingenieurs bestaan er thans twee wettelijke graden; het ontwerp bevat er negen.

Daar er overigens niet geraakt wordt aan de zoo nuttige instelling der wetenschappelijke graden, zoo kunnen deze, zooals voorheen, aan al de behoeften van de universitaire uitbreiding voldoen.

BESLUIT.

Het nieuwe stelsel in een mijlpaal.

Zijne invoering valt samen met het einde onzer valuta- en financieële beproevingen.

Men mag rechtmatig verhoplen dat het een nieuw tijdperk zal inluiden van bevordering der hoogere kultuur in België.

Derhalve, Mevrouw, Mijne Heeren, stelt de Commissie U voor het wetsontwerp zonder wijziging goed te keuren.

De Voorzitter,
E. DERBAIX.

De Verslaggever,
CYR. VAN OVERBERGH.

SÉNAT DE BELGIQUE

SÉANCE DU 30 AVRIL 1929

Rapport de la Commission des Sciences et des Arts, chargée de l'examen du Projet de Loi sur la collation des grades académiques et le programme des examens universitaires.

(Voir les n°s 145 (session de 1924-1925), 102 (session de 1927-1928) les feuillets d'amendements I à XI, le n° 192 (session de 1928-1929), les feuillets d'amendements I et II et les Annales parlementaires de la Chambre des Représentants, séances des 16, 23, 30 mai, 6 juin 1928, 27 mars et 17 avril 1929; les n°s 97 (session de 1923-1924), 27, 56, 57, 59, 61, 62 (session de 1924-1925), 145 (session de 1928-1929) et les Annales parlementaires du Sénat, séances des 27, 28, 29 janvier, 4 et 5 février 1925.)

Présents : MM. DERBAIX, président; le chevalier BEHAGHEL DE BUEREN, DE NAUW, le baron DE MOFFARTS, MATAGNE, Mme SPAAK, MM. VAN ROOSBROECK, VINCK et VAN OVERBERGH, rapporteur.

MADAME, MESSIEURS,

L'histoire du projet de loi que la Chambre des Représentants vient de voter et de renvoyer au Sénat se résume dans les dates suivantes :

Le 26 février 1924, le Gouvernement déposa le projet sur le bureau du Sénat. Après de longs débats, la Haute Assemblée l'adopte le 5 février 1925, à l'unanimité des membres présents. Les sections de la Chambre l'examinent le 19 février. Suit un long sommeil de trois ans. La Chambre discute le projet en mai-juin 1928 et en mars-avril 1929. Elle l'adopte le 17 avril. Elle le transmet au Sénat le 27 avril.

Le 26 avril, le Gouvernement insiste, au Sénat, pour que celui-ci vote le projet sans modifications, avant la fin de la session parlementaire; il allègue que les

La Commission des Sciences et des Arts se réunit d'urgence le 30 avril. Elle s'est trouvée devant les nonante-trois amendements introduits par la Chambre.

EXAMEN DES AMENDEMENTS DE LA CHAMBRE.

I. — L'examen prouve que presque tous ces amendements n'ont trait qu'à des questions relativement peu importantes. Pour la plupart, ce sont des modifications d'un ou de deux cours dans divers programmes : ce qui ne change guère le caractère des programmes amendés, ni le système. Votre Commission reconnaît volontiers que presque toujours les changements proposés sont des améliorations. Il est juste de rendre hommage au travail patient et obstiné des spécialistes qui, à la Chambre, ont vu leur travail obscur mais méritoire an-

En remplacement de l'édition du document n° 178, précédemment distribuée.

aux programmes, il en est deux, relatifs au droit, qui doivent être signalés.

Le cours d'« Introduction historique au droit civil » est transféré du doctorat à la candidature en philosophie et lettres préparatoire au droit. De plus, le cours « philosophie du droit » que le Sénat plaçait parmi les matières obligatoires, devient un cours à option.

Il ne paraît pas nécessaire, dans les conditions présentes, d'instituer un débat spécial sur ces objets ni sur d'autres analogues, par la raison que, si des inconvénients s'en suivent, l'article 21 du projet permet dorénavant au Roi de modifier ces détails du programme.

II. — Parmi les amendements plus importants, il en est cinq que nous devons signaler au Sénat.

1. A l'article 1er, la Chambre ajoute aux grades académiques celui d'*ingénieur civil de l'industrie textile*. Après avoir étudié les débats de la Chambre, nous proposons au Sénat de se rallier à l'amendement.

Les défenseurs des droits de l'agriculture reprochent à l'article 1er de la loi de ne pas contenir le grade d'ingénieur agronome et celui de docteur en médecine vétérinaire.

Il convient de noter que les diplômes d'ingénieur agronome et de docteur en médecine vétérinaire sont des grades légaux aussi bien que les grades académiques légaux, puisque le premier s'appuie sur la loi du 15 novembre 1919 et que le second s'appuie sur la loi du 4 avril 1890, modifiée par les lois du 28 mai 1906 et du 23 mai 1924.

Le grade de *docteur en médecine vétérinaire* est donc un grade légal, occupant exactement la même position dans l'Etat que le diplôme de docteur en médecine, chirurgie et accouchements : l'un et l'autre sont donc reconnus et se trouvent sur le même plan. Si les agriculteurs estiment que leur intérêt bien entendu comporte l'assimilation de l'école vétérinaire à un établissement universitaire, ils pourraient introduire un projet de loi spécial dans ce sens.

Pour le grade d'ingénieur agricole, c'est la même solution. Ici cependant il y a une différence que tout le monde reconnaît. La loi du 15 novembre 1919 n'est pas rédigée à la manière de la loi sur les grades académiques; elle ne stipule pas nettement — elle laisse ce soin à des arrêtés royaux — les conditions d'admission, la durée des études, les programmes, etc.

Si ce régime, dit-on, pouvait convenir en 1919, au moment où l'enseignement supérieur agricole cherchait sa voie, aujourd'hui après dix ans d'expérience, rien ne s'oppose plus à ce que le régime des grades académiques soit appliqué aux grades légaux des ingénieurs agronomes.

Votre Commission n'y voit aucune objection. Mais c'est au Département de l'Agriculture à prendre l'initiative de cette loi nouvelle qui répondrait à des désirs légitimes et justifiés. Il est équitable que l'agriculture soit en tous domaines légaux, mise sur le même pied que les autres industries.

Il est juste que les diplômes des ingénieurs agronomes valent les diplômes légaux des ingénieurs de l'industrie tant chez nous qu'à l'étranger.

Si, au cours de la prochaine législature, le Gouvernement ne donnait pas satisfaction à ce grief légitime, il appartiendrait à l'initiative parlementaire d'exercer son droit et de proposer une loi spéciale en complète harmonie avec la loi générale que nous demandons aujourd'hui au Sénat de voter.

2. A l'article 4, la Chambre ajoute cet alinéa : « *Les jurys tiendront compte de l'aptitude du récipiendaire au travail personnel, principalement aux épreuves de licence, de doctorat et d'agrégation de l'enseignement supérieur.* » Cette disposition, selon le rapporteur M. Van Dievoet, a pour but d'accentuer le caractère de la nouvelle organisation des grades académiques; elle indique l'esprit qui doit animer les examinateurs; elle constitue une sanction morale de l'obligation imposée aux récipiendaires de participer

aux exercices de séminaire et de laboratoire. Nous nous rallions volontiers à l'amendement.

3. A l'article 17, qui institue une candidature unique pour tous les grades d'ingénieur civil, par la raison qu'il est désirable que les études de l'ingénieur se spécialisent le plus tard possible, la Chambre apporte l'amendement suivant : « *Toutefois, pour les aspirants au grade d'ingénieur civil chimiste ou d'ingénieur civil métallurgiste, l'université ou l'établissement assimilé pourra remplacer une partie des matières prévues aux nos 1 à 5 par des compléments de chimie.* » Cet amendement répond au désir, justifié à notre avis, de certaines universités qui soutiennent qu'il n'est pas possible de former des ingénieurs chimistes ou métallurgistes sans renforcer considérablement l'enseignement de la chimie en candidature.

4. L'article 22 (ancien 23) *assimilé aux universités*, la faculté de philosophie et lettres de l'Institut Saint-Louis à Bruxelles, les facultés de philosophie et de sciences du Collège Notre-Dame de la Paix à Namur et l'Ecole des Mines et de Métallurgie de Mons (faculté technique du Hainaut). Cet amendement de la Section centrale de la Chambre tire son origine d'un projet de M. C. Huysmans lorsqu'il était Ministre des Sciences et des Arts. D'accord.

5. Enfin, à l'article 39 (ancien 40), la Chambre supprime l'alinéa que voici : « Nul ne peut porter le titre d'ingénieur civil s'il n'a obtenu un diplôme d'ingénieur civil conféré soit par une université belge ou une école y assimilée, soit par un jury constitué par le Gouvernement conformément à l'article 26 (ancien 27). »

La protection accordée ainsi au seul titre d'ingénieur civil, paraît, en effet, assez insolite. Pourquoi ne pas protéger les autres grades ? Mais l'extension de cette protection aux autres grades soulève des questions difficiles qui exigent une étude spéciale. Enfin, il semble indispensable que, lorsqu'on protégera tous ces grades, on songe aux dispositions

pénales spéciales qui devront être prises contre ceux qui porteraient de tels titres sans y avoir droit. Pour ces raisons, il a paru préférable de disjoindre la proposition concernant les ingénieurs. Pour régler la question générale de la protection des grades, un projet de loi est sur le métier. Le Gouvernement a consulté le Comité de législation dont l'avis est déjà donné. Cet avis ne résoud pas encore toutes les difficultés. Le Département des Sciences et des Arts espère aboutir sous peu.

La Commission se rallie d'autant plus volontiers à cette solution générale de la question, qu'ainsi il y aura, pour le Parlement, un moyen de donner une satisfaction éventuelle : 1° aux porteurs d'autres diplômes légaux, tels celui des ingénieurs agronomes et celui des docteurs en médecine vétérinaire, questions dont se préoccupent vivement certains milieux agricoles ; 2° aux porteurs de diplômes universitaires scientifiques ; 3° aux porteurs de diplômes non encore légaux, tels que ceux d'ingénieur industriel et d'ingénieur commercial, qui relèvent de la compétence du Ministre de l'Industrie et du Travail. Pour résoudre ce problème de la protection des grades dans son ensemble, il faudrait la collaboration des Départements des Sciences et des Arts, de l'Agriculture et de l'Industrie et Travail.

III. — Le projet de la Chambre apporte aussi quelques modifications au titre III, relatif aux *Dispositions transitoires*.

1. Ces modifications, proposées par l'Administration, faciliteront l'application de la loi, tout en sauvegardant les droits des étudiants qui ont commencé leurs études sous le régime actuel.

2. Le Sénat avait fixé à deux années la durée de la période transitoire relative aux dentistes. La Chambre la porte à cinq années. De plus, comme elle prévoyait qu'il serait difficile d'organiser les examens prévus par l'article 50, selon le régime institué par l'arrêté royal

du 21 juillet 1921, elle a laissé au Gouvernement le soin de régler les conditions dans lesquelles ils auront lieu.

L'article 15 du projet du Sénat prévoyait que les certificats de stage exigés des aspirants licenciés en science dentaire, devaient être signés par des professeurs de clinique universitaire. La Chambre a cru devoir rendre possible la délivrance de ces certificats par des cliniques dentaires autres que celles qui sont instituées dans les universités. Toutefois, le projet exige que ces certificats soient agréés par une université.

3. A l'article 53 (ancien 54), la Chambre a décidé que la loi sera obligatoire non à partir de l'ouverture de l'année académique prochaine, comme l'avait voté le Sénat, mais à l'ouverture de la *seconde année* académique qui suivra la date de la promulgation. Cette modification a été demandée par les universités, afin de disposer d'un temps suffisant pour prendre les mesures qui s'imposent. *Toutefois, ajoute un amendement de la Chambre, si les circonstances le permettent, le Roi pourra décider que la date dont il est question ci-dessus sera avancée d'une année.*

IV. — Le Sénat estimera sans doute avec sa Commission qu'il n'y a pas lieu, pour ces diverses catégories d'amendements, de retarder l'adoption du projet de loi.

Ces amendements, on vient de le voir, peuvent être approuvés.

Ils ne dérangent en rien l'économie générale de la réforme poursuivie et votée par le Sénat en 1925.

LES AVANTAGES DU PROJET.

D'autre part, le régime du projet de loi offre de tels avantages sur le régime actuel, qu'à moins de motifs très graves — qui n'existent pas — le Sénat ne peut hésiter à en doter le pays le plus rapidement possible.

Les principaux avantages se résument dans les six points suivants :

1. D'une part, le projet réorganise les programmes avec la préoccupation constante de renforcer la culture générale. A cet effet, il donne notamment aux candidatures un caractère plus général, réclamant des étudiants, comme le disait M. Nerinx, la connaissance de toutes les données fondamentales d'une science, avant de leur permettre d'aborder l'étude de la technique professionnelle ou de s'orienter vers la culture exclusive de leur spécialité.

2. D'autre part, dans les programmes des licences et des doctorats, le projet développe la préparation professionnelle à une carrière déterminée. A cet effet, il permet désormais à l'étudiant de constituer lui-même une partie du programme de son examen, selon ses aptitudes et ses goûts. Outre les branches obligatoires qui sont indispensables à la profession, l'étudiant devra ajouter certaines matières qu'il choisira dans le tableau des matières dites à option que lui présente la loi.

3. Le projet étend à tous les programmes l'obligation des exercices pratiques sous les diverses formes fournies par l'expérience : séminaires, cours pratiques, laboratoires, etc. Ainsi se développeront davantage non seulement la formation professionnelle pratique, mais l'initiation au travail scientifique et personnel.

4. Le projet met les programmes à la hauteur du développement de la science.

5. Si l'expérience enseigne qu'il est désirable d'apporter l'une ou l'autre modification de détail à un des programmes, il ne faudra plus recourir chaque fois au Pouvoir législatif, comme aujourd'hui. L'Exécutif pourra apporter ces modifications, sur avis conforme et unanime des universités, les facultés compétentes entendues. Mais il reste entendu que pour les réformes importantes le Législatif seul restera compétent.

6. Le projet multiplie le nombre de grades académiques. Actuellement on compte quinze grades légaux. Le projet

en institue vingt-cinq tout en supprimant cinq des grades d'aujourd'hui.

Pour les ingénieurs, deux grades légaux existent maintenant; le projet en contient neuf.

Comme d'ailleurs il n'est pas touché à l'institution si féconde des grades scientifiques, ceux-ci pourront, comme par le passé, satisfaire à toutes les exigences du développement universitaire.

CONCLUSIONS.

Le nouveau régime marquera donc une étape.

Son établissement coïncidera avec la

fin de nos épreuves monétaires et financières.

On peut légitimement espérer qu'il inaugurerà une ère de progrès dans le développement de la haute culture en Belgique.

C'est pourquoi, Madame et Messieurs, la Commission vous propose de voter le projet de loi sans modification.

Le Président,
E. DERBAIX.

Le Rapporteur,
CYR. VAN OVERBERGH.